

I KONTAKT MED RIKSDAGEN

MARTIN BROTHÉN OCH SÖREN HOLMBERG

Kontakt är något positivt. Det bygger förtroende och stöd. Åtminstone tror politikens kampanjmakare att det är så. Telefonuppringningar, nätpropåer och dörrknackning - inspirerade av Obamas valrörelser i USA – är nygamla inslag i moderna val. Så också i Sverige. Förhoppningen är att kandidater och partier skall vinna mer röster än de förlorar när man kontaktar väljare på ett mer personligt sätt (Newman 1999). Men som kampanjknep är det inget nytt. Dörrknackning är jämnårigt med allmänna val (Esaiasson 1990). Och insikten att det personliga mötet, gärna öga mot öga med väljarna, är en effektiv kampanjmetod är lika gammal. Torbjörn Fälldin uttryckte det väl: ”Det som är avgörande för framgången är om man kan komma i dialogförhållande med väljarna. Får man den dialogen att fungera då ökar det ömsesidiga förtroendet och det ger utslag i val.” (Lagercrantz 1998: 335).

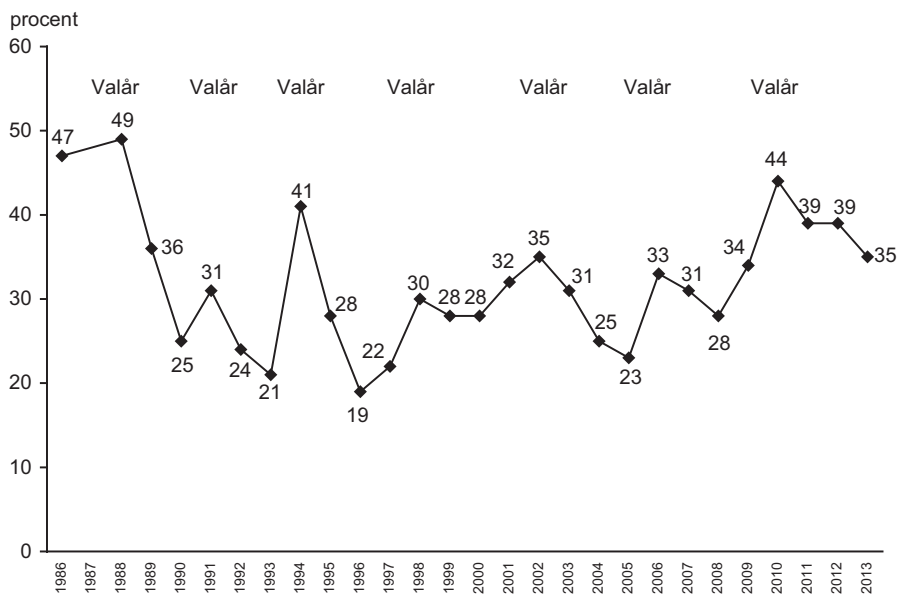
All forskning – svensk och internationell – har visat att kontakthypotesen har stöd (Issenberg 2012). Fälldin var rätt ute. Det finns ett samband mellan kontakter och förtroende. Umgänge skapar förtroende. Väljare i direkt eller indirekt kontakt med politiker har en tendens att hysa ett större förtroende för både de aktuella politikerna och för relevanta institutioner (Holmberg 1999, Newton 1999, Möller 2000, Brothén 2010). Dock, därmed inte fastslaget att det är kontakter som hundraprocentigt skapar förtroende. En omvänd påverkan spelar också en roll. Förtroende leder till mer kontakter. Vi har att göra med en ömsesidig kausal inverkan. Kontakter ger upphov till förtroende, som i sin tur underlättar ytterligare kontakter. Men oavsett hur orsaksmekanismerna verkar är det väsentligt att sambandet mellan kontakter och förtroende i huvudsak är positivt inom politiken. Det omvända – att kontakter leder till misstro – hade varit förödande för det demokratiska samspelet mellan väljare och valda.

När detta är sagt är det viktigt att betona att den positiva kopplingen mellan kontakter och förtroende visserligen finns där, men den är inte speciellt stark. Snarare visar forskningen att sambandet är relativt svagt. Personer med politikerkontakter har ett större förtroende för politiker och politiska institutioner än väljare utan kontakter – men skillnaden i tillit är ofta inte stor. Kontakter tycks inte vara en av de mer betydelsefulla förklaringsfaktorerna bakom människors politikerförtroende (Brothén och Holmberg 2011).

I det följande skall vi i forskningskumulativ anda utsätta kontakthypotesen för en prövning som bygger på ett tidigare test vi genomförde för några år sedan (Brothén 2008, Brothén och Holmberg 2011). Vår utfallsvariabel är förtroendet

för riksdagen som institution. Årliga mätningar finns här i SOM-undersökningarna ända tillbaka till 1986. Testvariabler är fyra olika kontaktformer mellan svenska medborgare och riksdagen eller ledamöterna. En gäller allmänna ospecificerade kontakter med någon riksdagsledamot under det senaste året; en annan nätbesök på riksdagens hemsida, en tredje nätbesök på någon ledamots hemsida och en fjärde konkret besök i riksdagshuset i Stockholm. Analysen kommer inte att begränsas till enbart individnivån – hurvida graden av kontakter har ett samband med graden av förtroende. Vi kommer även att pröva sambandet över tid. Samvarierar kontakt- och förtroendenivåer över tid? I vår tidigare studie fann vi vissa om än svaga samband. Frågan är om dessa samband kvarstår förstärkta eller försvagade när vi nu kan förlänga tidsserierna och göra provningen mer tillförlitlig?

Figur 1 *Förtroende för riksdagen. Andelen med mycket eller ganska stort förtroende 1986-2013 (procent)*

Kommentar: Frågan lyder: "Hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande institutioner och grupper sköter sitt arbete". Resultaten visar andelen svarande som har ett mycket eller ganska stort förtroende för riksdagen. Frågan omfattade också svarsalternativen varken eller respektive mycket eller ganska litet förtroende. Procenten är beräknad bland personer som besvarat förtroendefrågan. Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1986-2013.

Mycket varierande förtroende för riksdagen

Svenska folkets förtroende för riksdagen förändras på samma sätt som andra politiska institutioner (se Holmberg och Weibulls kapitel). Under åren 1986 till 1996 tappar riksdagen i förtroende. Därefter inleds en uppgångstrend som når som högst valåret 2010. Dessa år utmärks av politikens *come back* som förtroendebransch. Men sedan bär det något utför igen. Riksdagen har förlorat i förtroende under senare år (se figur 1). Möjligen kan denna sentida förtroenedgång ses i ljuset av den tydliga valårscykel som karaktäriserar förtroendet för riksdagen. Tilliten går upp valår för att sedan åter minska. Vi har en positiv valårseffekt på det politiska förtroendet i Sverige (Holmberg 1994).

Sett över hela den tjugofemåriga mätperioden visar förtroendet för riksdagen på mycket påtagliga förändringar – från botten siffror kring 20 procent till toppresultat kring 45-50 procent. Vi har stora och mycket tydliga utslag i vår utfallsvariabel. Frågan är om svenska folkets kontakter med riksdagen uppvisar mönster av liknande slag?

Positiva samband, men fortsatt mycket svaga

SOM-undersökningarnas kontaktmätningar inleddes först år 1998. Det betyder att vi inte har tillgång till några mätningar när riksdagens förtroende går ned under sent 1980-tal och tidigt 1990-tal. Vi kan endast pröva kontakthypotesen för åren efter 1998 när först riksdagens förtroende ökar fram till 2010 för att sedan ånyo minska något.

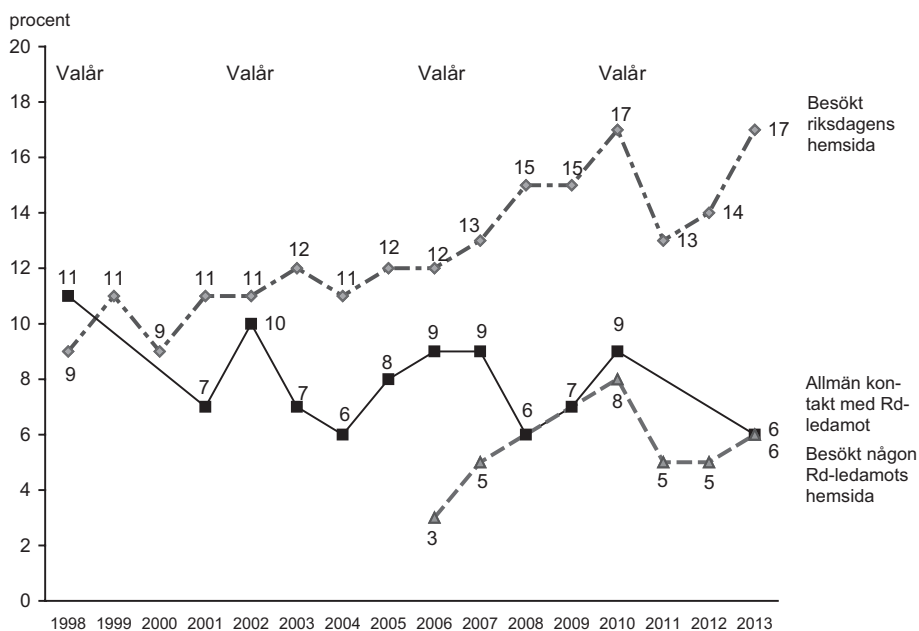
En snabb inspektion av resultaten i figur 2 avslöjar att de kontakter vi mäter inte ökar särskilt mycket i frekvens sedan slutet av 1990-talet. Och de eventuella ökningarna som kan spåras håller inte jämna steg med ökningstakten i riksdagens förtroende. Mellan 1998 och 2010 går förtroendet för riksdagen upp från 30 till 44 procent, en ökning med +14 procentenheter. Dock, som hypotesen förutspår, växer besöken på riksdagens hemsida från 9 till 17 procent (+8 procentenheter), medan den allmänna kontakten med någon riksdagsledamot, tvärt emot hypotesen, minskar från 11 procent till 9 (-2 procentenheter). SOM-institutets mätning av svenska folkets nätbesök på enskilda ledamöters hemsidor började inte förrän 2006. Men mellan 2006 och 2010 ökar besöken samtidigt som förtroendet för riksdagen går upp. Alltså två utfall i enlighet med kontakthypotesen och ett emot.

När sedan riksdagen tappar något i förtroende efter 2010, minskar också, helt enligt hypotesen, medborgarnas allmänna kontakter med ledamöterna liksom nätbesöken på ledamöternas och riksdagens hemsidor. Bortsett från ett avvikande mätresultat för nätbesöken på riksdagens hemsida år 2013 får kontakthypotesen stöd i tre fall av tre möjliga efter 2010.

Grovt sett visar alltså tidsserietestet att förändringar i olika kontaktfrekvenser samvarierar med förändringar i riksdagsförtroendet i fem fall av sex. Nätbesöken

och riksdagsförtroendet följer varandra åt över tid, åtminstone om vi iakttar det lite större mönstret. Den allmänna kontaktfrågan tycks samvariera sämre med riksdagsförtroendet. Men en mer närgående granskning visar – om vi bortser ifrån att upp- och nedgångarna är mycket större för riksdagsförtroendet än för de allmänna kontakterna med någon ledamot – att vissa positiva samband finns. I en klar majoritet av fall där medborgarnas allmänna kontakter med någon ledamot ökar eller minskar i förhållande till föregående år, ökar eller minskar också förtroendet för riksdagen. Det händer åtta gånger av elva.¹

Figur 2 Kontakt med riksdagen (procent)

Kommentar: Frågan för allmän kontakt löd: "Under de senaste 12 månaderna, har Du haft någon form av kontakt med någon riksdagsledamot" med svarsalternativen ja respektive nej. Frågan om besök på hemsidor löd: "Har Du under de senaste 12 månaderna tagit del av följande på Internet? Hemsida för: Riksdagen respektive Någon riksdagsledamot" med fem svarsalternativ från Ingen gång till Någon/ några gånger i veckan. Resultaten visar andel personer som svarat ja på den allmänna kontaktfrågan respektive angivit något besök på en Rd-hemsida under de senaste 12 månaderna. Procenten har beräknats bland samtliga svarande i respektive års SOM-undersökning.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna.

Tidsserieprövningen utfaller med andra ord i huvudsak på hypotesens sida. Variationer i medborgarnas kontakter med riksdagen och ledamöterna har ett samband över tid med förändringar i förtroendet för riksdagen. Men för att tidssamband

av detta slag skall ha någon trovärdighet som indikatorer på ett tänkt orsakssamband måste de kompletteras med bevis för att det också finns kopplingar mellan kontakter och förtroende på individnivå.

Och sådana kopplingar finns, men de är mycket svaga. Individkorrelationen (r) mellan graden av förtroende för riksdagen och allmän kontakt med någon ledamot är positiv alla undersökningsår. Genomsnittsvärdet på korrelationen är beskedliga $+0,08$, med ett värde på $+0,05$ i den senaste studien 2013.² Individualsambanden mellan nätbesöken på riksdagens eller ledamöternas hemsidor och förtroendet för riksdagen är inte heller de imponerande. Snittkorrelationen för besöken på riksdagens hemsida är $+0,13$, med resultatet $+0,09$ år 2013. Motsvarande genomsnittliga korrelation för kopplingen mellan nätbesök på någon enskild ledamots hemsida och förtroendet för riksdagen är något lägre, $+0,07$. I mätningen 2013 är korrelationen endast $+0,02$.³

Sammanfattningen blir att individkopplingarna är svaga, men att de alla går i hypotesens riktning. Ju mer kontakter desto högre förtroende. Men som sagt, några imponerande samband är det inte fråga om. De kontaktformer vi mäter är inte några centrala orsaksfaktorer bakom graden av förtroende för riksdagen.

Besöka riksdagshuset

Man skulle kunna förvänta sig att ett personligt besök i riksdagen skulle vara mer förtroendeskapande än de mer indirekt kontaktformer vi tidigare studerat. En sådan hypotes visar sig dock inte hålla; inte bland de få personer som *uppges* att de besöker riksdagen under ett år (2 procent år 2013), inte heller bland de många fler personer som någon gång varit i riksdagen (32 procent). Personer som uppges att de besökt riksdagshuset under de senaste tolv månaderna eller någon gång tidigare i livet har ett något högre förtroende för riksdagen (40 respektive 45 procent mycket/ganska stort förtroende) jämfört med personer som aldrig varit i riksdagen (36 procent); en modest besökseffekt på $+4$ respektive $+9$ procentenheter. Korrelationen mellan graden av riksdagförtroende och att ha eller ha besökt riksdagen är blygsamma $+0,07$ i SOM-mätningen 2013.

Besökseffekten är med andra ord ungefär lika svag som de kontakteffekter vi tidigare analyserat. Det är uppenbart att varken besök eller andra mer indirekta kontaktformer mellan riksdagen/ledamöterna och medborgarna har någon större inverka på förtroendet för riksdagen. Kontakterna och besöken har förhoppningsvis andra effekter, som att ge påverkansmöjligheter och ge ökade kunskaper. Men de eventuella effekterna undersöker vi inte i detta sammanhang.

Att kunskapsbiten förmodligen är viktigast, åtminstone när det gäller besöken i riksdagshuset, framgår tydligt när man ser vilka det är som i första hand har besökt riksdagen under de senaste tolv månaderna. Som resultaten i tabell 1 visar är det främst ungdomar som besöker riksdagen. Det gällde 2007 när vi första gången genomförda besöksundersökningen i samarbete med SOM-institutet. Och det gäller 2013.

Tabell 1 Andel som besökt riksdagshuset 2007 och 2013 (procent)

	Besökt riksdagshuset under de senaste 12 månaderna	
	2007	2013
Samtliga	3	2
Man	3	2
Kvinna	3	2
16 – 19 år	8	13
20 – 29 år	2	1
30 – 49 år	3	2
50 – 64 år	3	1
65+	2	1
Låg utbildning	1	0
Mellanlåg utbildning	3	2
Mellanhög utbildning	3	1
Hög utbildning	5	3
Arbetarhem	2	2
Tjänstemannahem	3	2
Högre tjänstemannahem	7	2
Företagarhem (inkl Jordbrukarhem)	1	1
Stockholms län	5	3
Uppsala	4	0
Södermanland	5	2
Östergötland, Småland och Gotland	3	1
Skåne, Blekinge och Halland	3	2
Västra Götaland	2	1
Värmland, Örebro, Västmanland, Dalarna och Gävleborg	2	2
Norrland	3	2
Mycket/ganska stort förtroende för politiker	4	3
Ganska litet förtroende för politiker	3	1
Mycket litet förtroende för politiker	1	2
Mycket intresserad av politik	8	5
Ganska intresserad av politik	2	1
Inte särskilt intresserad av politik	2	1
Inte alls intresserad av politik	3	3
V	3	2
S	4	2
MP	5	2
C	2	0
FP	2	2
KD	3	2
M	2	2
SD	2	3
Inget parti	1	1

Kommentar: Frågan lyder: "Har du under de senaste 12 månaderna besökt Sveriges riksdag/ riksdagshuset i Stockholm?" med svarsalternativen Ja; Nej, men tidigare och Nej, aldrig. Resultaten 2007/2013 är 3/2; 31/32; 66/66 procent.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 2007 och 2013.

De relativt höga besökssiffrorna under de senaste tolv månaderna för unga mellan 16-19 år (8 procent 2007, 13 procent 2013) avspeglar att skolbesök i riksdagen är ett vanligt fenomen. Och att det är vanligast för skolor i Stockholms län. Äldre medborgare och människor utanför Stockholm besöker klart mer sällan riksdagen under ett år.

Med tanke på att riksdagen skall företräda hela det politiska Sverige – i vilket fall alla partier som samlar minst fyra procents stöd – kan det ses som mycket tillfredställande att olika partiers sympatisörer besöker riksdagen i ungefär samma utsträckning. Den grupp som besöker riksdagen minst är människor utan någon bestämd partisympati – de partilösa.

Ett något dystert utfall

Kontakter med riksdagen och ledamöterna är förknippat med förtroende för riksdagen. Ju mer kontakt desto högre förtroende. Men sambandet är statistiskt mycket svagt – både i tidserieanalysen och på individnivå. Och de svaga samband som finns kan dessutom vara orsakade av att förtroende ger upphov till kontakt, inte av att kontakt ger upphov till förtroende. Förhoppningen/övertygelsen bland politiker och kampanjmakare att kontakter skapar förtroende är med andra ord till stor del ett önsketänkande. Sambanden går i hypotesens riktning, men bara nätt och jämnt.

Och det kan man tycka är dystert – för demokratin, men också för opinionsforskningen. Dystert för demokratin därför att det vore så mycket lättare att bygga upp opinionsstöd och förtroende om olika enkla kontaktformer var mer verksamma och effektiva verktyg. Men så enkelt är det inte. Dystert också för den samhällsvetenskapliga forskningen kring institutionsförtroende (Holmberg och Weibull 2013). En på pappret möjligen kraftfull förklaringsfaktor bakom förtroende för olika institutioner visar sig inte vara kraftfull när det gäller förtroendet för riksdagen. Att sambanden går i hypotesens riktning är en viss tröst, men inte tillräckligt för att undvika den dystra slutsatsen – kontakter och besök är nog bra, men de har inte mycket att göra med förtroendet för riksdagen.

Noter

¹ De avvikande åren är 2001 (kontaktfrekvens går ned, riksdagsförtroendet går upp) och 2005 (kontaktfrekvens går upp, riksdagsförtroendet går ned). År 2007 avviker också delvis. Kontaktfrekvensen förändras inte men väl riksdagens förtroende, som går ned något.

² I Brothén och Holmberg 2011 redovisas alla korrelationssiffror för åren 1998-2010.

- ³ Korrelationer kan vara tuffa mått när variablerna är mycket snedfördelade. Och dessutom är korrelationer inte alltid lättolkade. Procentberäkningar kan då vara mer pedagogiska. Andelen med mycket eller ganska stort förtroende för riksdagen är 50 procent bland personer som uppger någon allmän kontakt med någon ledamot under de senaste tolv månaderna. Bland personer utan en dylik kontakt är resultatet 38 procent. Kontakteffekten i förstärkt förtroende blir +12 procentenheter. Motsvarande effekt för nätbesök på riksdagen hemsida blir +10 procentenheter och för besök på någon ledamots hemsida +13 procentenheter. Effekterna går alla i hypotesens riktning och känns något mer påtagliga än de låga korrelationerna.

Referenser

- Brothén, Martin (2008). Riksdagens besökare. I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Skilda världar*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Brothén, Martin (2010). Riksdagsledamöternas kontakter med väljare. I Brothén, Martin och Holmberg, Sören (red) *Folkets representanter*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
- Brothén, Martin och Holmberg, Sören (2010). *Folkets representanter*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
- Brothén, Martin och Holmberg, Sören (2011). Kontakter med riksdagen skapar förtroende för riksdagen. I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Lycksalighetens ö*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Esaiasson, Peter (1990). *Svenska valkampanjer 1866-1988*. Stockholm: Publica.
- Holmberg, Sören (1994). Partierna tycker vi bäst om I valtider. I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Vägval*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören (1999). Down and Down We Go: Political Trust in Sweden. I Norris, Pippa (ed) *Critical Citizens*. Oxford: Oxford University Press.
- Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (2013). *Förtroendet för samhällets institutioner. Utvecklingen i Sverige 1986-2012*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Issenberg, Sasha (2012). *The Victory Lab*. New York: Crown Publishers.
- Lagercrantz, Arvid (1998). *En bonde blir statsminister. Thorbjörn Fälldin samtalar med Arvid Lagercrantz*. Stockholm: Bonnier.
- Möller, Tommy (2000). *Politikens meningslöshet. Om misstro, cynism och utanförskap*. Stockholm: Liber.
- Newman, Bruce (1999). *Handbook of Political Marketing*. London: Sage Publications.
- Newton, Ken (1999). Social and Political Trust in Established Democracies. I Norris, Pippa (ed) *Critical Citizens*. Oxford: Oxford University Press.